

NIEUWSBRIEF STICHTING 'DE GRIJPVOGEL'

Correspondentieadressen: Bovenweg 32, 8422DH Nijberkoop en info@stichtingdegrijpvogel.nl
Kamer van Koophandel 54603854 Bankrekeningnummer NL71 TRIO 0254 6683 80

Nummer 44/januari 2016

De tijd waarin wij leven vraagt steeds meer om het nemen van vrije (sociale) initiatieven van mensen, individueel en gezamenlijk. De Stichting De Grijpvogel is in deze geest opgericht, neemt zelf initiatieven en bevordert en ondersteunt het nemen van initiatieven door anderen.

De overwegend kleinschalige initiatieven kunnen economisch van karakter zijn, dan wel sociaal-politiek of cultureel in brede zin (kunst, literatuur, filosofie, educatie e.d.).

Nieuwsbrieven van de Stichting 'De Grijpvogel' beogen geïnteresseerden te informeren over wetenswaardigheden in dit verband. Reacties worden beslist op prijs gesteld en er bestaat geen enkel bezwaar tegen het doorsturen van de nieuwsbrieven aan andere (potentieel) geïnteresseerden. Deze nieuwsbrieven worden gepubliceerd op de website www.stichtingdegrijpvogel.nl en op de website <http://www.bekieketmar.nl/category/eigenhied/nieuwsbrief-grijpvogel/> 'Door & voor inwoners en genietters van de Stellingwerven'. De nieuwsbrieven zijn gratis te ontvangen. Donaties ter ondersteuning van het werk van de stichting zijn altijd welkom.

1. KORTE SAMENVATTING VAN DEZE NIEUWSBRIEF

De Stichting de Grijpvogel zal zich ook in het komende jaar 2016 als stichting voor overwegend kleinschalige 'culturele, sociaal-politieke en economische' initiatieven blijven wijden aan belangrijke thema's.

In deze nieuwsbrief:

- Enkele korte berichten
 - Aandacht van de Leeuwarder Courant 7 januari 2016 voor fouten in de Stellingwerver wapens en vlaggen
 - In visiedocumenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf ontbreekt visie op kunst en cultuur
- De griffioen en de rode bal met ster onlosmakelijk verbonden
- Het publieke kunstwerk 'Útsjochpunt' bij Fochtelloo van Ids Willemsma (2004)

2. ENKELE KORTE BERICHTEN

• Aandacht van de Leeuwarder Courant 7 januari 2016

Op 7 januari jl. publiceerde journalist Wieberen Elverdink een artikel in de Leeuwarder Courant over de fouten in de wapens en vlaggen van de beide Stellingwerver gemeenten. Hieronder het hele artikel.

Het wapen en de vlag van de gemeente Ooststellingwerf bevatten fouten. Dit stelt Stichting De Grijpvogel in Nijberkoop na jaren onderzoek.

DOOR WIEBEREN ELVERDINK

Frans Wuijts van de stichting vindt dat de gemeente de onjuistheden, die in de jaren zestig van de vorige eeuw in de heraldieke uitingvormen van Ooststellingwerf slopen, moet herstellen. Hij schreef de leden van de gemeenteraad en burgemeester en wethouders hierover een brief. 'Dit zijn niet zomaar wat plaatjes', zegt hij. 'Het gaat immers om symbolische afbeeldingen die mede de identiteit van de gemeente bepalen.'

Wuijts realiseert zich dat het rechtzetten van die 'oneffenheden' forse financiële consequenties met zich meebrengt. 'Dat wordt dan een hele operatie. Je ziet

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

het wapen overal op terug, van de auto van de buitendienst tot aan het briefpapier.'

Het wapen en de vlag met de kernmerkende griffioen stammen uit respectievelijk 1962 en 1963. Ze komen uit de pen van toenmalig burgemeester Gerlof Bontekoe van Ooststellingwerf. Bontekoe was tussen 1938 en 1965 burgervader in Oosterwolde, maar was naast bestuurder ook een heraldicus en gezaghebbend en veelgevraagd ontwerper van wapens voor gemeenten.

'Voor de heraldiek in Nederland is hij van grote betekenis geweest', erkent Wuijts. Maar dat wil volgens hem niet zeggen dat Oost- en ook Weststellingwerf 'zonder meer gelukkig zouden moeten zijn met zijn voortbrengselen.'

Smallingerland

Ooststellingwerf

Weststellingwerf

De schoen wringt op een aantal punten, vertelt de Nijebekoper. Zo bevat de kroon boven het wapen van Ooststellingwerf tussen de kroonbladeren slechts enkelvoudige parels. Het wapen van Weststellingwerf vertoont dat ook. Voor Friese gemeenten was een zogeheten 'grietenijkroon' echter gebruikelijk en die heeft trosjes van drie parels.

De Fryske Rie foar Heraldyk, het orgaan dat adviseert over wapens en vlaggen, sputterde in 1963 al tegen en Wuijts schaart zich nu aan de zijde van deze Rie. Bontekoe heeft destijds ten onrechte de waarde van de 'grietenijkroon' ontkend, oordeelt hij. Stichting De Grijpvogel struikelt ook over de gekromde voorpoot van de griffioen in het Ooststellingwerf wapen. In de heraldiek wordt het dier – half leeuw en half adelaar – doorgaans gestrekt of geheven afgebeeld.

Dat is bijvoorbeeld wel het geval in het

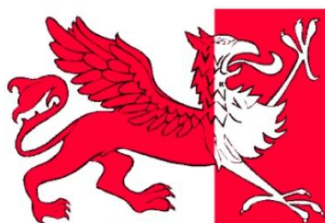
Weststellingwerf wapen en ook in de vlaggen van beide Stellingwerven. De griffioen in het wapen van Ooststellingwerf stond op oude afbeeldingen op een groene ondergrond, een 'terras'.

Bontekoe schrapte het groen. 'Dat scheelde destijds een drukgang', vertelt Wuijts, maar het heraldieke wezen zweeft daardoor, terwijl het volgens Wuijts 'staande en gaande' hoort te zijn.

Verdwenen gras en kromme voorpoot griffioen storende vergissingen

Wapen Ooststellingwerf

Vlag Ooststellingwerf

Vlag Weststellingwerf

Wapen Weststellingwerf

Daarnaast verbaast Wuijts zich over het ontbreken van de rode bal met de zespuntige gouden ster (Ooststellingwerf) en vijfpuntige zilveren ster (Weststellingwerf) in beide Stellingwerf vlaggen. Deze staan wel in het wapen en zijn volgens de Nijebekoper

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

onlosmakelijk met de griffioen verbonden.

Wat dit laatste betreft, zit De Grijpvogel niet op dezelfde lijn als de Fryske Rie foar Heraldysk. Heraldicus Jelle Terluin van deze adviesraad laat weten dat de ballen niet beslist in de vlag hoeven. 'Een vlag mag niet overladen worden met symbolen. Die moet zo simpel mogelijk zijn.' Maar met Wuijts betreurt Terluin dat Bontekoe de groene grasgrond heeft 'weggesaneerd' en is vooral de gekromde, volgens Terluin 'gebroken' voorpoot van de griffioen de raad een 'doorn in het oog'.

- **In visiedocumenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf ontbreekt visie op kunst en cultuur**

De gemeenten Ooststellingwerf, Weststellingwerf en Opsterland werken al geruime tijd samen. Recent zijn door externe bureaus voor deze gemeenten visiedocumenten opgesteld. Voor Ooststellingwerf gebeurde dat door het bureau BMC Advies & Management op basis van interviews en bestudering van stukken. De visie van de gemeenteraad van Weststellingwerf is uitgewerkt door organisatieadviesbureau Rijnconsult. De gemeente Opsterland beschikte al over een dergelijke visie (ook opgesteld door het bureau BMC) die op interactieve wijze met de inwoners tot stand is gekomen. Deze zal worden herijkt.

In de drie documenten valt op dat de voor de samenleving belangrijke gebieden van 'kunst en cultuur' amper aandacht krijgen, dan wel heel summier in abstracte, afstandelijke zin. Een korte illustratie:

Ooststellingwerf:

- In Oldeberkoop vindt jaarlijks gedurende vier weken de kunstroute Open Stal plaats. Dit evenement trekt vele tienduizenden bezoekers en is wijd en zijd bekend in Friesland en daarbuiten (Dit is eerder een waarneming, een constatering dan een punt van visie).

Weststellingwerf:

- Deze gemeente zou worden gekenmerkt door 'een dominante Saksische cultuur'. (Concreter wordt het niet).

Opsterland:

- Beetsterzwaag kan als centrumplaats voor beeldende kunst een passend programma aan culturele en recreatieve activiteiten bieden. (Verder wordt er nog iets in algemene zin gemompeld over 'cultuurhistorische waarden'. Het lijkt er op dat de geïnterviewden hun (voor zover aanwezige) visie op kunst en cultuur niet uit eigener beweging aan de orde hebben gesteld. Het kan ook zijn dat ze er niet aan hebben gedacht. Maar misschien valt er ook weinig over te melden als de eventueel aanwezige visie nog niet rijp genoeg is om naar voren te brengen. Wellicht hebben de bureaus de betrokkenen er ook niet expliciet naar gevraagd dan wel niet de desbetreffende stukken onder ogen hebben gekregen. Al met al kan worden bedacht dat er in principe in deze gemeenten nog vele mogelijkheden voor de verdere ontwikkeling van kunst en cultuur open liggen.

3. DE GRIFFIOEN EN DE RODE BAL MET STER ONLOSMAKELIJK AAN ELKAAR VERBONDEN

In bovengenoemd LC-artikel van journalist Wieberen Elverdink komt aan het einde even ter sprake dat volgens de Stichting de Grijpvogel de griffioen onlosmakelijk zou zijn verbonden met de rode bal met de zespuntige gouden ster (Ooststellingwerf) en vijfpuntige zilveren ster (Weststellingwerf) in de Stellingwerfer vlaggen. Deze zouden

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

daarom ten onrechte niet samen in deze vlaggen zijn afgebeeld. Deze stelling kan worden onderbouwd met zeker vier gezichtspunten.

a. De 'ster van Bethlehem'.

In het Friesch Dagblad van 29 december 2008 zegt de heer J.C. Terluin, 2^e voorzitter van de Fryske Rie foar Heraldyk in een artikel: *'Weststellingwerf heeft een cirkel met daarin een vijfpuntige ster. Ooststellingwerf heeft ook een cirkel met een ster, maar die ster heeft zes punten. De ster verwijst in beide gevallen naar de ster van Bethlehem'*. Waarom de ster tussen de poten van het beest zit, is volgens Terluin 'een van de raadselen van de historie'.

De vraag is nu waar deze ster voor staat, los gezien van het astronomische verschijnsel dat mogelijk historische plaats heeft gevonden. In onderstaande bron lezen wij vrij weergegeven het volgende.

Bij de ster van Bethlehem zien we een directe koppeling van de griffioen met de bal met ster in *godsdiensdig-religieuze* zin. Deze ster wordt wel beschouwd als de leidster voor de drie koningen om de plek te vinden waar Jezus van Nazareth was geboren. 'Leidster' in de zin van dat de drie koningen als een soort magiërs helder konden zien dat het Christuswezen als het ware afdaalde naar de aarde. In de griffioen zijn adelaar en leeuw, de twee machtig(st)e dieren, tot één dier samengesmolten. Als heerser over hemel en aarde, onsterfelijk, menselijk en goddelijk, kan de griffioen Christus symboliseren.

Bron: <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/hogtepunten-uit-middeleeuwse-handschriften/fabelachtige-dieren>.

b. Ons zonnestelsel

De griffioen werd in vroeger tijden beschouwd als heerser over hemel en aarde. De cirkel met de zespuntige ster symboliseerde volgens oude kennis het beeld van ons zonnestelsel, zoals men het toen kende. Dit zonnestelsel werd afgebeeld met zeven zogenaamde oude planeten: de cirkel voor de zon en de zes punten voor de overige planeten. De zeven oude planeten vinden we terug in onze dagen van de week. In verschillende nieuwsbrieven wordt dit uitvoerig beschreven.

Zondag	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag
Zon ☉	Maan ☾	Mars ♂	Mercurius ☿	Jupiter ♃	Venus ♀	Saturnus ♄

In de cirkel met de zesster zijn deze zeven planeten als volgt symbolisch uitgedrukt:

Boven – onder : Maan – Saturnus

Linksboven – rechtsonder : Mercurius – Jupiter

Rechtsboven – linksonder : Mars – Venus

Midden : de Zon

c. Vrijheid en recht

Emeritus pastoor Jan Romkes van der Wal, adviseur kerkelijke heraldiek van de Fryske Rie foar Heraldyk stelt ten aanzien van de verbinding van de griffioen met de

bal met ster in het kort: *De simpelste betekenis van de sterren in de Stellingwerper wapens is: 'De grijpvogels hoeden de vrijheid (pentagram) en het recht (hexagram)'*.

d. Apotropaion

Een Apotropaion (Oudgrieks: onheil afwerend) is een veiligheidsmaatregel tegen kwade krachten. Het diende ter bescherming van mensen, dieren, gebouwen e.d. Dat wordt soms boerenmagie of volksgeloof genoemd. Soms blijft een notie van een betekenis van een symbool bewust of onbewust een rol spelen, zoals in de oorspronkelijke betekenis 'bezwering van gevaar' bij het schuinkruis in diverse verkeersborden (zoals: 'pas op: spoorwegovergang', het matrixbord boven de autoweg met een rood kruis en het vingers kruisen op de rug als men onheil wil afwenden, terwijl men een leugentje vertelt.

<http://www.vanbatenborgh.nl/webexposities/zonnewel>

De rode bal met zespuntige ster tussen de poten van de griffioen werd in het Wapen van Ooststellingwerf aan het einde van de Middeleeuwen waarschijnlijk ook beschouwd als een Apotropaion. Deze (veronder)stelling past goed bij de griffioen als beschermer tegen onheil in de Stellingwerven (volgens een oude sage).

Aan de rode cirkel of bal met ster is in de nieuwsbrieven van de Stichting de Grijpvogel inmiddels veel tekst gewijd. Grondig onderzoek naar dit symbool levert ook veel stof op. Het symbool kan daarbij niet even kort worden gedefinieerd als zou het een natuurwetenschappelijk verschijnsel zijn.

In het jaar 1818 beschreef de Hoge Raad van Adel het symbool in het wapendiploma voor de Stellingwerf Oosteinde als *'tusschen de voor en achterpooten een roode bal, beladen met een gulde star'*.

Men had er geen idee van waarop dit symbool kon duiden. Als we denken dat het in die beide gevallen van Oost- en Weststellingwerf om de 'ster van Bethlehem' zou gaan, dan hebben we te maken met een wellicht juiste interpretatie vanuit godsdienstig-kerkelijke hoek en wel in een bepaalde tijdsperiode. Kerkelijk adviseur van de Fryske Rie foar Heraldyk Jan Romkes van der Wal (em.) heeft dergelijke gezichtspunten gevonden. Maar hebben we echt weet van de diepere betekenis van 'de ster van Bethlehem'? En waarom is die in het ene geval vijfpuntig en in het andere zespuntig?

De voorlopige conclusie is dat de betekenis van het symbool van de rode bal met ster in de cultuurgeschiedenis in de loop vele eeuwen op verschillende wijzen is ingekleurd vanuit zowel godsdienstig-kerkelijke als voorwetenschappelijke, wereldse gezichtspunten of kennis. Hier wordt bedoeld op kennis die in het bewustzijn van mensen in vroeger tijden wellicht heel realistisch was, maar die in de gang van de geschiedenis verloren is gegaan of is afgedaan als primitief of naïef. Een eindoordeel moet echter zoveel mogelijk achterwege blijven. Geprobeerd is de vele gezichtspunten in een soort ontwikkelingsperspectief te zien: als een karakterisering van oude geestelijke 'kennis' naar een in deze tijd eigenlijk niet meer weten waar het om gaat. Een soort afdalende tendens van geestelijke kennis naar vrijwel lege materiële kennis.

Natuurlijk moeten we een vlag niet opsieren met allerlei symbolische afbeeldingen die het beeld te druk en onrustig maken. 'Keep it simple'.

Maar als de verbinding toch zodanig close is als hierboven beargumenteerd, dan kan men er eigenlijk niet meer om heen om ze samen af te beelden. Dat Bontekoe dat niet deed, kan worden verklaard uit het feit dat hij zich met het symbool van de cirkel met ster geen raad wist. En daarin stond hij eeuwenlang niet alleen.

Tenslotte, waarom is de rode bal met ster afgebeeld tussen de poten van de griffoen? Misschien was daar gewoon nog een plekje vrij. En de ene tekenaar heeft het mogelijk daarna van de ander overgenomen.

Zie de oude zegels en andere afbeeldingen, zoals o.a. bij Winsemius en Schotanus:

1350 Oude zegel

1485 Winsemius

1664 Schotanus

1718 Schotanus

4. HET PUBLIEKE KUNSTWERK 'Útsjochpunt' bij Fochteloo van Ids Willemsma (2004); tekst ontleend aan 'Kunstwerken aan de weg' van Karst Berkenbosch

Ids Willemsma (Akkrum 1949) volgde van 1969 tot 1972 de Academie voor Beeldende Kunst Vredeman de Vries in Leeuwarden. Bekendheid kreeg hij door zijn grote stalen constructies. Meest spraakmakend is daarbij wel 'De tempel' op de zeedijk in Marrum. Hij verzette zich hevig tegen de horizonvervuiling van windmolens die in de buurt van dit kunstwerk zouden komen. Minder bekend is dat Willemsma ook prachtig tekent. Al zijn tekeningen zijn met Siberisch krijt gemaakt en van hetzelfde formaat.

Kunstwerk ter gelegenheid van de voltooiing van de afwerking van de Weperbult (voormalige stortplaats Weperpolder). Met dit (ingekorte) briefje motiveerde Willemsma zijn keuze voor het kunstwerk:

'Dit ûntwerp hat in relaasje mei de fyftjin meter hege bult. It is in foarm dy't oansluting hat by in plattelânsfoarm mar ek by de technyk fan us wolfeartsôffal. It is einliks in gebouweftich keunstwurk, in útsichtpunt wêr't je yn stean en gean kinnen

mei dêr boppenop in grutte lange wynfear, in fiseftige foarm op it heechste, droechste punt van Fryslân. Under de basis fan it keunstwurk sit in kelder fan in goed meter djip en yn dizze kelder leit in samling fan ôffal (eigentiids archeologysk

spul) fan us wolfeart. De foarm boppenyn it keunstwurk is fertichte troch heakse hoeken dy't as in ferpulvermasine by elkoar komme. Underyn ha it ljocht en de sinne frij spul yn in ritmyske en gelykfoarmige ferdieling fan de romte, wat boppenyn net sa is. Se komme dêr sa't it liket net oardere by elkoar. Asje binnenyn it keunstwurk stappe, leit de tiid oan je fuotten en de takomst en it lânskip om je hinne'.

Samengevat: Het beeld heeft een relatie met de bult; het sluit aan bij een plattelandsvorm en bij de techniek van ons welvaartsafval. De haakse hoeken bovenin komen als een verpulvermachine bij elkaar. De windvaan is in de vorm van een vis op dit hoogste en droogste punt van Friesland. In het kunstwerk ligt de tijd aan je voeten en de toekomst en het landschap om je heen.

Stichting De Grijpvogel/januari 2016